

Підручник з Зарубіжної літератури (рівень стандарту). 10 клас.

Тема уроку: Федір Достоевський . Роман «Злочин і кара».

Образ Раскольника

Завдання. Скласти конспект за темою.

Прізвище Раскольника теж символічне, до такої міри «розколото» його душу.

Герой роману за своєю природою добра людина: він віддає останні гроші родині Мармеладових, заступається за незнайому дівчину, рятуючи її від зазіхань хтивого чоловіка, згодом, уже в процесі слідства, з'ясовується, що, ризикуючи життям, він урятував дітей із палаючого будинку. Важко повірити, що така людина змогла вбити беззахисних жінок. Достоевський підкреслює гостру внутрішню боротьбу, що точилася в душі Родіона. Адже Раскольников усвідомлював усю жахливість, усю огидність свого вчинку.

Образ Раскольника — композиційний і духовний центр роману. Всі тематичні лінії нерозривно пов'язані з головним героєм. Це й історія сім'ї Мармеладових — бідних людей, принижених і зневажених (тема перших романів письменника, головний мотив його творчості). Це й історія родини Свидригайлових, у якій служила сестра Раскольника Дуня. І найголовніше — це сповідь від першої особи самого Родіона Раскольника та всі його вчинки, що характеризують цю яскраву, суперечливу особистість, яка з ідеологічних міркувань вчинила страшне насилля над власною природою, знехтувавши загальнолюдськими законами моралі й наважившись на жахливий злочин.

Ілля Глазунов. Раскольников. Ілюстрація до роману «Злочин і кара». 1982 р.

Окрім того, твір побудований на прямих та підсвідомих діалогах героя роману з людьми, які не поділяють його теорій і прагнуть йому допомогти, — Разумихінім, Сонею Мармеладовою, Порфирієм Петровичем, а також із його уявними «двійниками» —

негідниками Лужиним і Свидригайловим, поряд з якими він поставив себе своїм злочином.

Друг Раскольникову Разумихін — протилежність головному герою. Разумихін не сприймає теорії Раскольникова, вона його лякає, як жахає вчинок Родіона його сестру Дуню. Дуня теж людина «з ідеєю», та її ідея полягає в тому, щоб пожертвувати собою заради брата, вийшовши заміж за нелюба. Дуня й Разумихін представляють у романі нове покоління.

Дементій Шмаринов. Ілюстрація до роману «Злочин і кара». 1936 р.

Ще один антипод Раскольникова в романі — слідчий Порфирій Петрович. Порфирій Петрович розуміє теорію героя, адже сам колись «хворів» на подібні теорії й теж поділяв людей на дві категорії: слідчі й злочинці. Слідчий розуміє, що оскільки Раскольников вірить у Бога (їхня розмова про Новий Єрусалим), то він рано чи пізно сам зізнається в убивстві.

Практично кожен з-поміж ключових персонажів є носієм або проповідником якоїсь «модної» тогочасної ідеї: Раскольников — індивідуалізму, сильної особистості чи «надлюдини»; Лужин — «розумного егоїзму», Лебезятников — соціалізму тощо, хоч як поперхо чи спотворено вони розуміють ці ідеї.

Особливе місце належить у романі Соні Мармеладовій. Як і головний герой, вона «переступила», пожертвувала собою заради близьких, ставши повією. Для Соні віра — єдине, що допомагає вижити в цьому страшному світі й дає надію на майбутнє. Врешті-решт ідея християнського смирення Соні перемагає жадливу теорію Раскольникова, і з цього починається моральне відродження головного героя.

Є в романі й персонаж, який сам себе вважає «двійником» головного героя. Це один з найскладніших образів Достоевського — Свидригайлов. Як і Раскольников, Свидригайлов відкинув суспільну мораль, щоправда, заради земних насолод. Ходять чутки, що на совісті Свидригайлова смерть кількох людей.

По той бік суспільної та загальнолюдської моралі також особливо ненависний Раскольникову Петро Петрович Лужин, який нікого не вбив і не пограбував, але знає

безліч інших способів знищити людину. Цей «новий російський буржуа» готовий виправдати модною політекономічною теорією будь-яку підлість.

Герої постійно відстоюють «свої» теорії в численних гострих дискусіях і суперечках, що ними сповнений роман. Це розмаїття прийнятних або дражливих для читача думок, ідей і голосів створює неповторну симфонію того, що називають «поліфонією творів Достоевського» (від грец. poly — багато і fonos — голос; тобто поліфонія — це багатоголосся). Отже, можна зробити висновок, що «Злочин і кара» — роман поліфонічний.

Теорія літератури

Поліфонія (гр. polyphonia — багатоголосся) — музичний термін, одночасне гармонійне поєднання та розвиток рівноправних самостійних мелодійних ліній.

Літературна поліфонія передбачає множинність поглядів на світ і місце особистості в ньому, розмаїття різних позицій, суперечливість думок і почуттів, боротьбу ідей у творі.

ВИСОКА ПОЛИЧКА

Музичний термін «поліфонія» був переосмислений і запроваджений у літературознавстві теоретиком літератури Михайлом Бахтіним, який дослідив цю тему в книзі «Проблеми поетики Достоевського» (1929).

Поліфонія зумовлює багатозначність твору, його різні інтерпретації.

